

Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

KOVOS SU NARKOTIKAIS ATSAKOMOSIOS PRIEMONĖS SVEIKATOS IR SOCIALINĖSE SRITYSE

EMCDDA skelbia pirmąjį Europos kovos su narkotikais atsakomųjų priemonių vadovą

(2017 10 24, LISABONA **NESKELBTI IKI 11:00 val. Vidurio Europos laiku / 10:00 val. Lisabonos laiku**) Kokių atsakomųjų priemonių reikia imtis sprendžiant vyresnio amžiaus heroino vartotojų problemas? Kaip užkirsti kelią mirtims dėl itin stiprių fentanilių? Kaip išvengti žalos, susijusios su narkotikų ir alkoholio vartojimu festivaliuose ir klubuose? Tai keli iš klausimų, nagrinėjamų naujajame Europos vadove, kurį šiandien paskelbė **Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA)**⁽¹⁾. Remiantis 30 šalių patirtimi, leidinyje **Health and social responses to drug problems: a European guide** („Kovos su narkotikais atsakomosios priemonės sveikatos ir socialinėse srityse. Europos vadovas“) pateikiama pirmoji **EMCDDA** parengta veiksmų ir intervencinių priemonių, kurių galima imtis neteisėto narkotikų vartojimo pasekmėms įveikti, apžvalga. Apžvalga bus naudinga tiems, kas sprendžia narkotikų sukeltas problemas visuomenės sveikatos planavimo srityje, taip pat tiesiogiai su šiuo reiškiniu susiduriantiems darbuotojams ir praktikuojantiems specialistams.

Narkotikų vartojimas šiuo metu kelia sudėtingų, nuolat kintančių problemų, esama daug įvairių programų įvairiems poreikiams patenkinti ir tikslams pasiekti. Naujajame vadove pateikiamos praktinės gairės, kaip geriau kurti, tikslingiau nukreipti ir įgyvendinti kovos su narkotikais atsakomąsias priemones, pasiūlant intervencinių priemonių kūrimo ir sėkmingo įgyvendinimo elementus.

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel sako: „EMCDDA siekia padėti politikos formuotojams ir praktikuojantiems specialistams planuoti ir įgyvendinti politiką ir programas, kurios yra naudingos kuriant sveikesnę ir saugesnę Europą. Šiame naujoviškame naujajame vadove apžvelgiamos kelios dabartinės pagrindinės visuomenės sveikatos problemos narkotikų srityje ir pateikiamas planas, kuris leidžia susipažinti su įvairiais veiksmingų atsakomųjų priemonių kūrimo, pritaikymo ir įgyvendinimo etapais. Siekdami toliau vykdyti veiksmingą veiklą, kovos su narkotikais atsakomųjų priemonių srityje dirbantys specialistai turi būti pasiruošę prisitaikyti, diegti inovacijas ir užmegzti naujus partnerystės ryšius. Praktiniame vadove jiems siūlomi atsako į dabartines su narkotikais susijusias problemas ir pasirengimo kovoti su būsimois problemomis įrankiai.“

Šiame vadove kovos su narkotikais atsakomosios priemonės sveikatos ir socialinėse srityse nagrinėjamos atsižvelgiant į tris sritis, kuriose siekiama:

- spręsti su įvairiomis **narkotikų rūšimis ir vartojimo būdais** susijusias problemas;
- užtikrinti skirtingų **grupių** (pvz., moterų, jaunimo, migrantų, vyresnio amžiaus narkotikų vartotojų) poreikius; ir
- šalinti įvairiose **aplinkose** (pvz., kalėjimuose, naktiniuose klubuose, festivaliuose, mokyklose, darbo vietoje, vietos bendruomenėje) kylančias problemas.

Šiame pirminiame pagalbiname leidinyje pateiktos informacinės santraukos, paprasti bei suprantami svarbiausios informacijos žymekliai, geriausios praktikos pavyzdžiai ir politiniai bei praktiniai padariniai.

Taip pat pateikiami įvairūs internetiniai informacijos šaltiniai, įskaitant nuorodas į faktinius duomenis ir veiklos priemones.

Europoje įsitvirtinančios faktiniais duomenimis grindžiamos atsakomosios priemonės

Vadove pažymėta, kad „faktiniais duomenimis grindžiamos atsakomosios priemonės laipsniškai įsitvirtina Europoje ir esant dabartinėms finansinėms aplinkybėms dabar, labiau nei bet kada iki šiol, siekiama užtikrinti, kad negausūs sveikatos priežiūros išteklių būtų panaudojami optimaliai.“ Vadove pabrėžiama, kaip svarbu suprasti, kokių faktinių duomenų esama konkrečiai intervencinei priemonei pagrįsti ir kaip juos panaudoti. Taip pat pateikiamas „faktinių duomenų reitingas“ įvairiems nagrinėjamiems veiksams (*Spotlight*, p. 23), tačiau pabrėžiama, kad tai, ką pavyksta sėkmingai įgyvendinti vienoje grupėje ar aplinkoje, kitokiomis aplinkybėmis gali nepavykti. Svarbiausia mintis šiame vadove – faktinių duomenų naudojimas yra „tęstinis procesas“ ir būtinybė formuoti žinių bazę bendradarbiaujant mokslinių tyrimų, stebėsenos ir geriausios praktikos pavyzdžių mainų srityje. Vadove pateikiama nuorodų į EMCDDA geriausios praktikos portalą, kuriame sukaupta daug įvairios informacijos, įskaitant faktiniais duomenimis grindžiamų programų registrą „Xchange“ ir atsakomųjų priemonių kokybės gerinimo standartus (*Spotlight*, p. 164)⁽²⁾.

Bendravimo ir naujų partnerystės ryšių užmezgimo pranašumai

Narkotikų problemos dažnai sąveikauja arba kyla kartu su kitomis sveikatos ir socialinėmis problemomis. Tad vadove pabrėžiama, kaip svarbu kovos su narkotikais tarnyboms užmegzti partnerystės ryšius su kitomis (pvz., seksualinės ir psichikos sveikatos priežiūros, būsto paslaugų) sritimis, siekiant padidinti veiksmingumą ir efektyvumą (*Spotlight*, p. 31, p. 72). Kai kurioms grupėms ypač reikia integruotų paslaugų: pavyzdžiui, vyresnio amžiaus opioidų vartotojams, turintiems sveikatos problemų, arba narkotikų vartotojams, turintiems psichikos sveikatos problemų. Kaip konstatuojama vadove, „veiksmingas įvairių tarnybų bendradarbiavimas būtinas norint patenkinti kompleksinius sveikatos ir socialinius daugelio su narkotikais susijusių problemų turinčių asmenų poreikius“.

Vadove pateikiama įvairių Europoje taikomų bendradarbiavimo metodų pavyzdžių, įskaitant kalėjimų ir bendruomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų partnerystes, kurios padeda užtikrinti gydymą kalėjime ir tęstinę priežiūrą iš jo išėjus. Be to, klubų savininkai, policija, sveikatos priežiūros ir skubiosios pagalbos tarnybos ir savivaldybės ima bendradarbiauti su kovos su narkotikais tarnybomis siekdamos išvengti su narkotikų ir alkoholio vartojimu susijusios žalos naktinio pasilinksminimo vietose ir ją sumažinti (4.2 skyrius)⁽³⁾. Taip pat vertinama vietos bendruomenių ir narkotikų vartotojų įtraukimo svarba siekiant pagerinti teikiamas paslaugas. Pavyzdžiai gali būti šie: bendradarbiavimas steigiant narkotikų vartojimo kambarius, taip sumažinant žalą bendruomenei ir narkotikų vartotojams (*Spotlight*, p. 156), ir vartotojų vykdomos intervencinės atsistatymo ir reintegracijos priemonės (*Spotlight*, p. 167).

Naujųjų technologijų potencialo išnaudojimas

Internetas, socialinių tinklų programos, naujosios mokėjimo technologijos ir šifravimo programinė įranga keičia narkotikų pirkimo ir pardavimo būdus. Šie pokyčiai ne tik daro poveikį narkotikų rinkoms ir vartojimo modeliams, bet ir sukuria naujas galimybes imtis atsakomųjų priemonių sveikatos ir socialinėse srityse. Vadove patvirtinama, kad „siekdami toliau vykdyti veiksmingą veiklą, kovos su narkotikais atsakomųjų priemonių srityje dirbantys specialistai turės <...> išnaudoti naujųjų technologijų potencialą, kad būtų geriau įgyvendinamos prevencijos, gydymo ir žalos mažinimo iniciatyvos“.

Daugiausia dėmesio skiriama e. sveikatos intervencinėms priemonėms, kuriomis galima panaudoti skaitmenines technologijas, siekiant teikti konsultacijas žalos mažinimo klausimais, rengti gydymo specialistus ir bendrauti su pažeidžiamais jaunais žmonėmis, kurie gali nenorėti bendrauti su oficialiomis tarnybomis (*Spotlight*, p. 119).

Su narkotikais susijusios žalos mažinimas: galimybės ir spragos

Vadove apžvelgiama iki šiol padaryta pažanga išvengiant su narkotikais susijusios žalos ir ją mažinant (pvz., daugiau taikant pakaitinį opioidinį gydymą), bet pabrėžiamos sritys, kuriose dar galima ką tobulinti. Hepatito C infekcijos sudaro nemenką su narkotikais susijusių sveikatos priežiūros išlaidų dalį Europoje ⁽⁴⁾. Leidinyje teigiama, kad „šiuo metu atsiveria galimybės, susijusios su naujų gydymo priemonių atsiradimu, ir šios ligos išnaikinimas jau atrodo įmanomas.“ Pabrėžiami geresnio kovos su narkotikais tarnybų ir specializuotų kepenų ligų tarnybų bendradarbiavimo pranašumai siekiant užtikrinti pakankamą gydymo aprėptį ir apsaugoti tuos, kam kyla pavojus užsikrėsti iš naujo (*Spotlight*, p. 62, 2.5 pav.). Vadove daroma išvada, kad „nesiimant veiksmingų priemonių tikėtina, kad būsimosios, pirmiausia su hepatito C infekcija susijusios išlaidos, didės proporcingai.“

Su mirtiniais perdozavimo atvejais susiję rizikos veiksniai jau puikiai žinomi, padaryta svarbi pažanga įgyvendinant gyvybes gelbstinčias intervencines priemones, kaip antai teikiant opioidų perdozavimo poveikį panaikinantį vaistą naloksoną. Tačiau, atsižvelgiant į didėjantį mirčių dėl perdozavimo skaičių Europoje, tikriausiai reikia toliau plėtoti šių ir kitų intervencinių priemonių, kuriomis mažinama su opioidais susijusios mirties rizika, įgyvendinimą (2.3 ir 2.4 pav.).

Naujos politikos perspektyvos ir šiuolaikinės su narkotikais susijusios problemos reikalauja lanksčių atsakomųjų priemonių

Naujos politikos perspektyvos ir besikeičiančios su narkotikais susijusios problemos kelia naujus iššūkius Europoje imantis kovos su narkotikais atsakomųjų priemonių. Kaip minėta, reikalingas lankstumas: „<...> šiuolaikinės narkotikų problemos gali sparčiai kisti ir sutrikdyti įgyvendinamą kovos su narkotikais politiką ir atsakomųjų priemonių modelius“. Naujausi iššūkiai apima, sparčiai atsirandančias naujas psichoaktyviasias medžiagas, kaip antai itin stiprius opioidus (pvz., fentanilius, *Spotlight*, p. 52) ir sintetinių kanabinoidų (*Spotlight*, p. 81). Kadangi narkotikų rinkoje atsiranda daugiau naujų medžiagų, imantis pagrindinių atsakomųjų priemonių taip pat reikia tobulinti toksikologinius ir kriminalistikos pajėgumus.

Atsižvelgiant į dabartines kintančias socialines demografines ir ekonomines aplinkybes, vadove nagrinėjamas galimas migrantų ir prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumas dėl problemų susijusių su narkotikais ir poreikis kurti paslaugas, atliepančias įvairovę ir kuriančias pasitikėjimą (3.1 lentelė; 3.3 pav.). Neseniai įvykę kanapių reguliavimo sistemos pokyčiai kai kuriuose Šiaurės ir Pietų Amerikos regionuose taip pat skatina Europos politikos formuotojų ir visuomenės susidomėjimą (*Spotlight*, p. 40) ⁽⁵⁾. Abiejuose regionuose vis daugiau domimasi galimybėmis išnaudoti terapinį sudėtyje kanapių turinčių vaistų potencialą. Pokyčiai kanapių politikos srityje gali turėti šalutinį poveikį šiam narkotikui taikomoms atsakomosios priemonės prevencijos, gydymo ir žalos mažinimo srityse, tuo pačiu galima pasimokyti inovatyvių sprendimų už Europos ribų.

2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategija siekiama sumažinti narkotikų paklausą, priklausomybę nuo jų ir narkotikų keliamą socialinę žalą ir žalą sveikatai taip pat sumažinti narkotikų pasiūlą. Šis vadovas palaiko strategijoje narkotikų paklausos mažinimo ir narkotikų vartojimo poveikio sveikatai ir socialinių pasekmių mažinimo sritis..

Alexis Goosdeel apibendrina: „Manome, kad EMCDDA gali geriausiai prisidėti užtikrinant Europos piliečių sveikatą ir saugumą analizuodama narkotikų sukeltas problemas ir kartu kritiškai apžvelgdama galimas atsakomąsias priemones ir praktinius įrankius, politikos sprendimams ir praktiniams veiksams pagrįsti. Šis vadovas yra pirmasis ir kol kas ambicingiausias mūsų mėginimas vienoje, lengvai prieinamoje vietoje sukaupti informaciją apie esamas kovos su narkotikų vartojimu atsakomąsias priemones, sveikatos ir socialinėse srityse. Pabrėžiant žinių ir praktinės veiklos spragas ir kartu tobulėjimo ir plėtros galimybes, jame sukuriamas pagrindas, atnaujintai darbo šioje srityje programai, kuri bus įgyvendinama vėlesniais metais.“

Pastabos

⁽¹⁾ Tekstas anglų k. paskelbtas adresu www.emcdda.europa.eu/responses-guide. Vadovas bus rengiamas kas trejus metus (informacija internete bus atnaujinama reguliariai) ir juo bus papildoma metinė *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita* ir vieną kartą per trejus metus rengiama *ES narkotikų rinkų ataskaita*. Rengiant šias tris ataskaitas siekiama sudaryti išsamų vaizdą apie padėtį Europoje, kad politikos formuotojai ir praktikuojantys specialistai galėtų rengti politikos ir intervencines priemones, kuriomis būtų prisidedama prie sveikesnės ir saugesnės Europos kūrimo.

⁽²⁾ www.emcdda.europa.eu/best-practice_en

⁽³⁾ Įgyvendinant Sveiko naktinio gyvenimo priemonių rinkinio iniciatyvą (www.htinfo.eu — www.emcdda.europa.eu/news/fs1/2017/emcdda-hosts-healthy-nightlife-toolbox_en) renkama ir teikiama informacija apie kokybiškas intervencines priemones, skirtas su jaunimo narkotikų ir alkoholio vartojimu naktinio pasilinksminimo vietose susijusioms ir kitoms problemoms spręsti. Europos tinklai, rengiantys geriausios praktikos standartus šioje srityje dirbantiems specialistams – projektas „Club Health“ ir Naktinio gyvenimo galimybių ir gerovės užtikrinimo projektas (NEWIP). Vadove pabrėžiama, kad vis daugiau domimasi, kaip atliekant patikrinimus dėl narkotikų galima padėti naktinio pasilinksminimo vietose įgyvendinti žalos mažinimo atsakomąsias priemones (*Spotlight*, p. 139).

⁽⁴⁾ Išsamiau žr. www.emcdda.europa.eu/publications/insights/hepatitis-c-among-drug-users-in-europe_en ir www.emcdda.europa.eu/publications/pods/hepatitis-c-treatment_en

Intervencinių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią narkotikų vartojimui ir su narkotikais susijusiai žalai ir juos mažinti, rėmimas yra vienas iš 2025 m. EMCDDA strategijos prioritetų www.emcdda.europa.eu/publications/work-programmes-and-strategies/strategy-2025_en

⁽⁵⁾ Išsamiau žr. www.emcdda.europa.eu/topics/cannabis-policy_en ir www.emcdda.europa.eu/topics/pods/legal-supply-of-cannabis